

Productivitat i competitivitat del factor treball. 2001-2008

Departament d'Economia i Empresa
Desembre 2008

Amb la col·laboració del Consell de Treball Econòmic i Social de Catalunya

ÍNDEX

0. INTRODUCCIÓ.....	1
0.1. Objectius de l'informe	1
0.2. Els conceptes	1
0.2.1. Factors productius i productivitat	1
0.2.2. Productivitat del treball.....	2
0.2.3. Competitivitat del treball.....	2
0.3. Notes metodològiques	2
1. CONTEXT EUROPEU	4
1.1. Productivitat.....	4
1.2. Costos laborals unitaris	4
2. EVOLUCIÓ DEL PIB	6
2.1. Evolució en termes nominals i en termes reals	6
2.2. Evolució per sectors	6
3. EL FACTOR TREBALL.....	8
3.1. Evolució de l'ocupació	8
3.2. Evolució de les hores de treball.....	9
3.2.1. Hores efectives	10
3.2.2. Hores pagades.....	11
3.3. Evolució del cost laboral per hora.....	12
3.4. Evolució del cost laboral total	13
4. PRODUCTIVITAT DEL FACTOR TREBALL	16
4.1. Evolució de la productivitat global	16
4.2. Evolució de la productivitat per sectors	16
4.2.1. Indústria	16
4.2.2. Construcció	17
4.2.3. Serveis	18
5. COMPETITIVITAT DEL FACTOR TREBALL	19
5.1. Evolució de la competitivitat global.....	19
5.2. Evolució de la competitivitat per sectors.....	21
5.2.1. Indústria	21
5.2.2. Construcció	22
5.2.3. Serveis	24
6. CONCLUSIONS	26

ÍNDEX DE GRÀFICS

G1. La productivitat laboral a Europa. 2001-07	4
G2. La competitivitat a Europa. 2001-07.....	5
G3. Evolució del PIB espanyol en termes monetaris i reals. 2001-08	6
G4. Evolució del PIB espanyol en termes monetaris, per sectors. 2001-08.....	7
G5. Evolució del PIB espanyol en termes reals, per sectors. 2001-08.....	7
G6. Evolució de l'ocupació. 2001-08.....	8
G7. Evolució de l'ocupació, per sectors. 2001-08 (%)	9
G8. Evolució de l'ocupació, per sectors. 2001-08.....	9
G9. Evolució hores efectives mensuals per treballador. 2001-08.....	10
G10. Evolució hores efectives mensuals per treballador, per sectors. 2001-08.....	11
G11. Evolució hores pagades mensuals per treballador. 2001-08	11
G12. Evolució hores pagades mensuals per treballador, per sectors. 2001-08	12
G13. Evolució del cost per hora treballada. 2001-08	12
G14. Evolució del cost per hora treballada, per sectors. 2001-08	13
G15. Creixement interanual del cost per hora treballada. 2001-08	13
G16. Evolució del cost laboral total. 2001-08.....	14
G17. Variació anual del cost laboral total. 2001-08	14
G18. Evolució del cost laboral total, per sectors. 2001-08.....	15
G19. Creixement interanual d'hores efectives totals i PIB real. 2001-08	16
G20. Creixement interanual d'hores efectives totals i PIB real, indústria. 2001-08.....	17
G21. Creixement interanual d'hores efectives totals i PIB real, construcció. 2001-08	17
G22. Creixement interanual d'hores efectives totals i PIB real, serveis. 2001-08	18
G23. Creixement interanual cost laboral total i PIB monetari. 2001-08	19
G24. Creixement interanual hores pagades, cost hora i ocupació. 2001-08.....	20
G25. Creixement interanual cost hora, productivitat i cost laboral unitari. 2001-08	20
G26. Creixement interanual cost laboral total i PIB monetari, indústria. 2001-08	21
G27. Creixement interanual hores pagades, cost hora i ocupació, indústria. 2001-08	21
G28. Creixement interanual cost hora, productivitat i CLU, indústria. 2001-08.....	22
G29. Creixement interanual cost laboral total i PIB monetari, construcció. 2001-08.....	22
G30. Creixement interanual hores pagades, cost hora i ocupació, construcció. 2001-08.....	23
G31. Creixement interanual cost hora, productivitat i CLU, construcció. 2001-08	23
G32. Creixement interanual cost laboral total i PIB monetari, serveis. 2001-08	24
G33. Creixement interanual hores pagades, cost hora i ocupació, serveis. 2001-08	24
G34. Creixement interanual cost hora, productivitat i CLU, serveis. 2001-08	25
G35. Creixement interanual de la productivitat, per sectors. 2001-08.....	26
G36. Creixement interanual del cost laboral unitari, per sectors. 2001-08.....	27

0. INTRODUCCIÓ

0.1. Objectius de l'informe

Aquest informe té per objecte efectuar una aproximació al comportament de dues variables determinants de la posició competitiva de l'economia espanyola relacionades amb el factor treball: d'una banda la productivitat, i de l'altra, els costos laborals unitaris. Tenir uns registres adequats en aquestes dues variables, entenent per adequats comportaments millors que els que enregistren països amb els que competim, indica potencial competitiu de cara al futur.

En un entorn que ve marcat clarament per una globalització econòmica creixent i, més recentment, per una situació de crisi generalitzada, ser competitius en el factor productiu més important, el treball, té valor perquè posiciona amb millors possibilitats de cara al futur.

El període que s'agafa de referència és el 2001-2008. Així, s'aporta informació quantitativa i actual sobre un tema d'interès econòmic i social, descansant en allò que ha passat en aquests primers anys d'un segle que es preveu marcat per una pressió competitiva internacional creixent.

0.2. Conceptes utilitzats

El pilar fonamental del progrés de tota societat és la seva competitivitat respecte a altres sistemes productius. L'escala de referència que s'acostuma a agafar en aquest sentit són els estats, i així diem, per exemple, que un és més o menys competitiu que un altre o que té un nivell de productivitat més gran o més petit que un altre. El mateix es pot aplicar també a territoris dintre d'un Estat, o a ciutats dintre d'una nació.

Quan utilitzem el concepte competitivitat a nivell agregat com és el cas del present exercici, ens inspirem en la unitat bàsica sobre la que descansa el sistema productiu, l'empresa. Una empresa és competitiva quan ofereix productes i/o serveis que són valorats pel mercat en els preus i la qualitat oferta, de manera que permeten la seva continuïtat a llarg termini malgrat l'existència de competidors que s'esforcen per a capturar aquest mercat.

Per a ser competitiva una empresa ha de fer un esforç permanent d'adaptació i d'innovació en múltiples àmbits, entre els quals dos relacionats amb el factor treball, que són l'objecte d'aquest estudi:

- la generació de valor de cada empleat, i
- el cost d'aquest empleat.

0.2.1. Factors productius i productivitat

Simplificant i seguint l'esquema senzill que s'aplica en economia, l'empresa utilitza dos grans tipus de factors: el treball i el capital. El primer té uns costos que, també simplificant, consisteixen en les retribucions laborals i les càrregues que porten associades, particularment les socials (Seguretat Social, atur, ...); en conjunt els anomenarem costos laborals.

Pel que fa al capital, en el marc d'aquest informe té un caràcter residual, és a dir, engloba la retribució de la resta de factors, siguin maquinària, instal·lacions, patents, innovació tecnològica, entre altres.

En el procés productiu, els dos factors, treball i capital, s'interrelacionen de manera molt estreta. De fet, el producte o servei resultant en una empresa s'ha d'atribuir a que hi ha persones que treballen amb màquines, tecnologia, etc..., i de la seva conjunció en resulta un *output* que, per ser estrictes, hauríem d'assignar a la cooperació singular entre home i capital. El mateix raonament anterior es pot aplicar a societats senceres, a ciutats, a països, a col·lectius de petites i mitjanes empreses, a grans empreses.

Destriar l'impacte de la interrelació entre capital i treball no és senzill, per bé que la teoria econòmica ha formalitzat el problema i l'economia aplicada l'arriba a estimar. No obstant, en aquest estudi ens centrem en el factor treball i li assignem, per tant, tota la producció, en el benentès que la productivitat resultant està distorsionada pel fet d'assignar-li l'aportació al producte obtingut que és deguda al factor capital, d'una banda, i a les interrelacions entre capital i treball, de l'altra.

0.2.2. Productivitat del treball

Genèricament, entenem per productivitat la relació entre la producció obtinguda i els recursos utilitzats per produir-la, o sigui, els inputs necessaris per arribar a un determinat nivell d'output.

Així, un país, un territori, una ciutat o una empresa té una productivitat alta en relació a altres, si utilitzen menys factors productius per arribar al mateix nivell de producte. No ho seran si utilitzen més factors productius i seran igual de productius que altres si amb els mateixos inputs aconseguixen el mateix output.

En el nostre cas, ens cenyim només en el factor treball, a la relació entre el producte i el treball utilitzat per a aconseguir-lo. Una major productivitat del treball denota una major eficiència d'aquest factor i, en conseqüència, més potencial competitiu.

El producte el mesurem a través del PIB i el treball a través de les hores treballades. Si el PIB d'un sector creix més que el nombre d'hores treballades, augmenta l'eficiència del factor treball; si el PIB augmenta menys que les hores efectivament treballades, l'eficiència disminueix, i si evolucionen al mateix ritme l'eficiència del factor treball roman constant.

0.2.3. Competitivitat del treball

La mesura que utilitzem per calibrar la competitivitat del factor treball són els costos laborals unitaris, és a dir, els costos laborals corregits per les variacions d'eficiència del treball o productivitat definida en el sentit del punt anterior.

0.3. Notes metodològiques

Les dades que s'han emprat per a efectuar les quantificacions dels paràmetres descrits provenen exclusivament de fonts estadístiques oficials, més en concret de l'Institut Nacional d'Estadística (INE, en endavant). Per la informació referent al factor treball s'ha utilitzat l'*Enquesta Trimestral de Costos Laborals* (ETCL, en endavant). Les estimacions trimestrals del PIB i el nombre d'empleats són les que facilita trimestralment la *Comptabilitat Nacional*, elaborada per l'INE.

L'ETCL contempla els treballadors assalariats, però no els autònoms. Per a aquests se'ls ha suposat un comportament idèntic al dels assalariats en termes d'horaris de treball i de costos (remuneració obtinguda, seguretat social, ...).

Per la informació a nivell europeu s'han utilitzat les dades que ofereix l'Eurostat tant en productivitat com en costos laborals unitaris.

Intentant superar l'entrebanc que suposa l'estacionalitat trimestral de les variables, i així suavitzar-ne la tendència, s'utilitzen mitjanes mòbils anuals.

Finalment, els sectors contemplats són la indústria (inclosa energia), construcció i serveis de mercat. Es prescindeix del sector primari. També dels serveis de no mercat -els que presta fonamentalment el sector públic- atès que la qualitat de la informació de base és menor i perquè els conceptes de competitivitat no li són estrictament aplicables.

1. CONTEXT EUROPEU

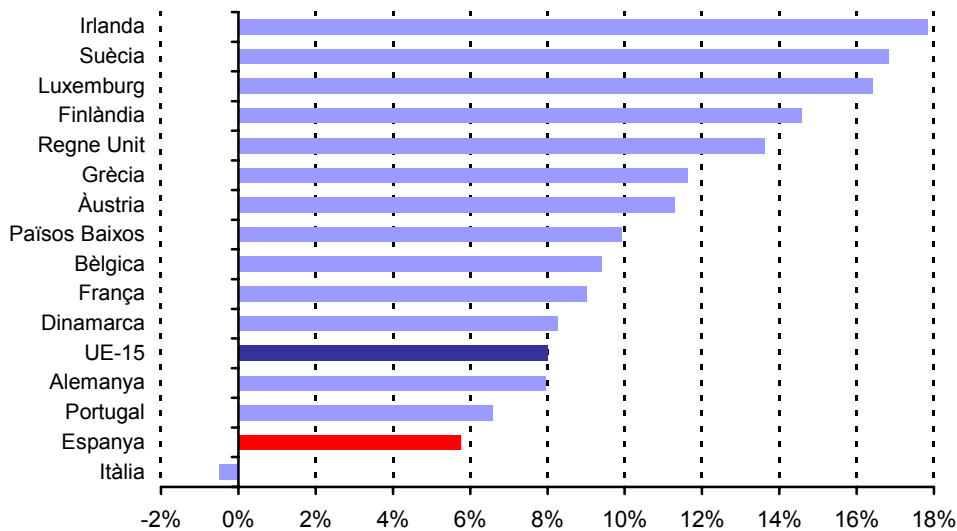
1.1. Productivitat

La productivitat del treball a la UE en el període 2001-2007 ha enregistrat uns progressos globalment moderats. La producció per hora treballada en el conjunt de la UE-15 ha augmentat un 8,0%, o el que és mateix, a una taxa anual acumulativa del 1,3%. Aquest percentatge contrasta amb l'evolució que ha tingut a Estats Units i a Japó (2,2% anual) o països que s'estan situant en posicions avantatjades del món més desenvolupat com Corea de Sud (4,0%).

Dintre del conjunt de la UE-15 hi ha diferències considerables entre països. Han estat més dinàmiques algunes economies relativament petites com Irlanda, Suècia o Finlàndia, i també alguna de gran com ara el Regne Unit (gràfic 1).

Espanya és el penúltim país en progrés de la productivitat, amb un augment del 5,8% en total, és a dir a una taxa del 0,9% anual. Per darrera d'Espanya només hi ha Itàlia, que d'acord amb l'Eurostat, hauria enregistrat una disminució de la productivitat del 0,1% anual.

Gràfic 1
La productivitat laboral a Europa. 2001-2007
Unitat: Creixement acumulat (PIB real/hores treballades)

Font: PIMEC a partir de l'Eurostat.

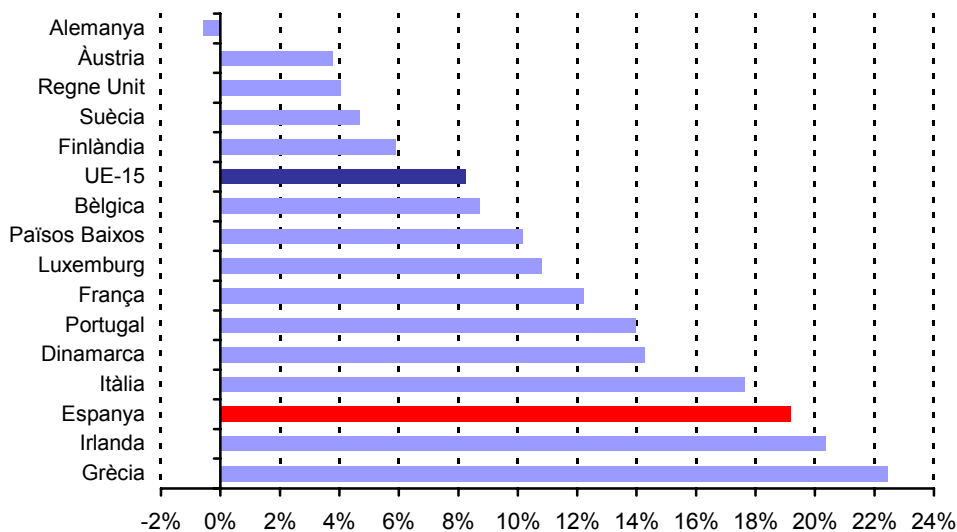
1.2. Costos laborals unitaris

Els costos laborals unitaris a la UE-15 en el període 2001-2007 han crescut un 8,2%, el que equival a una taxa anual acumulativa del 1,3%.

El país amb millor comportament en aquest àmbit és Alemanya, que ha enregistrat una disminució dels seus costos laborals unitaris del 0,1% anual; li segueixen Àustria, Regne Unit i Suècia amb uns augments de costos molt moderats, del voltant 0,6% anual, per no citar els casos d'Estats Units i de Japó, que d'acord amb l'OCDE han experimentat una reducció dels seus costos laborals unitaris del 4,2% i del 7,0% anual, respectivament, entre 2000 i 2006.

En clar contrast amb els casos anteriors, una vegada més Espanya és dels països on més han augmentat els costos laborals unitaris (taxa anual acumulativa del 3,0%), només superats per Irlanda i Grècia (gràfic 2).

Gràfic 2
La competitivitat a Europa. 2001-2007*
Unitat: Creixement acumulat (Costos laborals unitaris)

*Per França i Grècia és la taxa de creixement del 2001 al 2006.
Font: PIMEC a partir de l'Eurostat.

2. EVOLUCIÓ DEL PIB

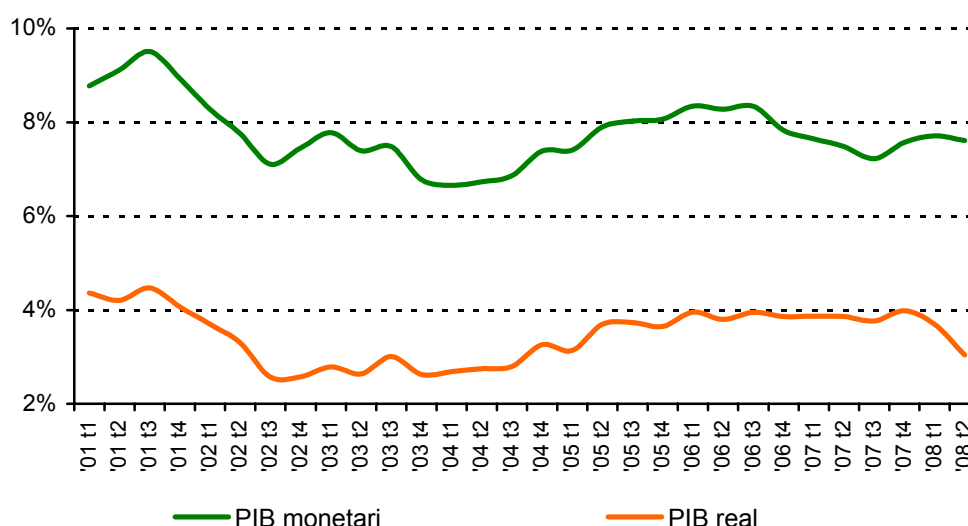
2.1. Evolució en termes nominals i en termes reals

El començament de segle ha obsequiat l'economia espanyola amb uns ritmes de creixement econòmic espectaculars. El PIB ha crescut a unes taxes anuals compreses en l'interval 7-9% en termes monetaris i en l'interval 2-4% en termes reals (sense considerar agricultura, ramaderia i pesca ni serveis de no mercat), com es pot observar en el gràfic 3.

El creixement ha estat sostingut fins el 2007, any a partir del qual s'inicia una desaceleració considerable, mantenint-se, no obstant, fins al segon trimestre de 2008, en taxes positives i més d'acord amb els països del nostre entorn.

Gràfic 3
Evolució del PIB mercantil no agrari en termes monetaris i en termes reals.
Espanya 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual (mitjana mòbil)

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional de l'INE.

2.2. Evolució per sectors

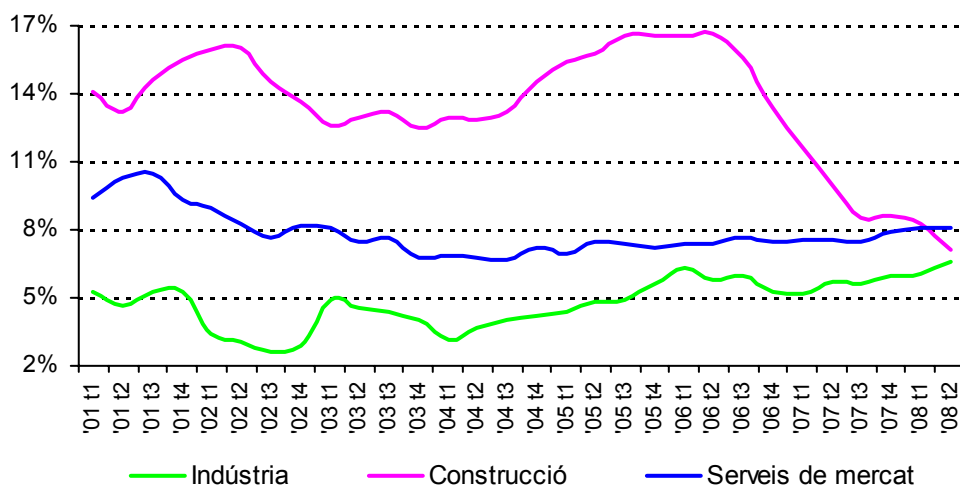
Sectorialment, el comportament que han enregistrat les diferents activitats presenta perfils clarament diferenciats. Destacant per sobre de tots hi figura la construcció, amb taxes de variació entre el 12 i el 17% a preus corrents entre 2001 i 2006 (gràfic 4) i sempre per sobre del 4%, també entre 2001 i 2006, en termes reals (gràfic 5). Al primer trimestre del 2007 aquest sector inicia una caiguda que dura fins l'actualitat. Un comportament del creixement com l'enregistrat en els primers anys dels 2000 és completament insòlit en el context dels països desenvolupats.

La correcció ha començat i forta, i així les dades registrades el segon trimestre del 2008 mostren una taxa de creixement del 4,3% a preus corrents i del -2,3% a preus reals.

Oposat a la construcció hi figura el sector industrial, que a distància de la resta, és el menys dinàmic de tota l'economia en el període considerat, amb taxes interanuals mitjanes al voltant del 5,1% en termes monetaris (gràfic 4) i de l'1,2% en termes reals (gràfic 5).

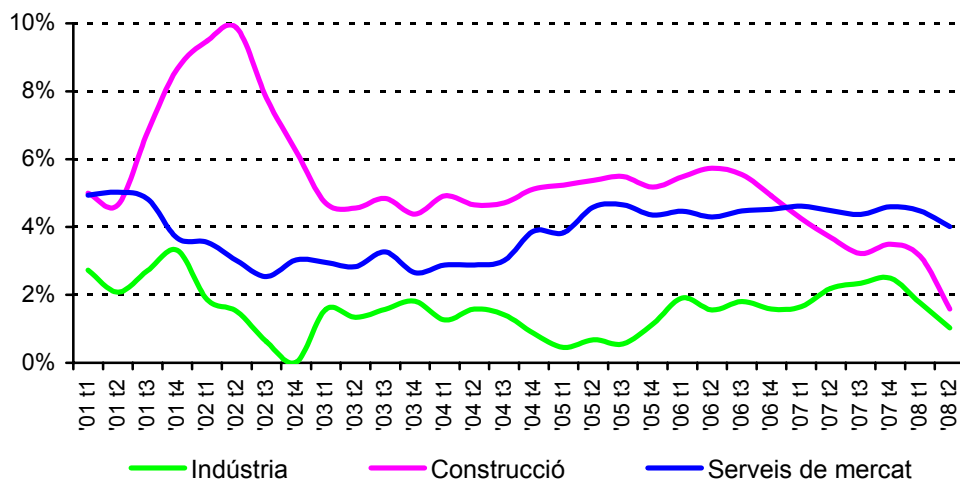
A mig camí de la construcció i la indústria hi ha els serveis de mercat, amb variacions entre el 6% i l'11% a preus corrents (taxa interanual mitjana del 7,7%) i del 3% al 5% a preus constants (taxa interanual mitjana del 3,8%), com es pot observar en els gràfics 4 i 5. Tant la indústria com els serveis creixen molt menys a partir del primer trimestre de 2008.

Gràfic 4
Evolució del PIB espanyol en termes monetaris, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual (mitjana mòbil)

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional de l'INE.

Gràfic 5
Evolució del PIB espanyol en termes reals, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual (mitjana mòbil)

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional de l'INE.

3. EL FACTOR TREBALL

La mesura del factor treball que s'utilitza en el sistema productiu es pot efectuar a través de diverses variables. Les que emprem en aquest document són:

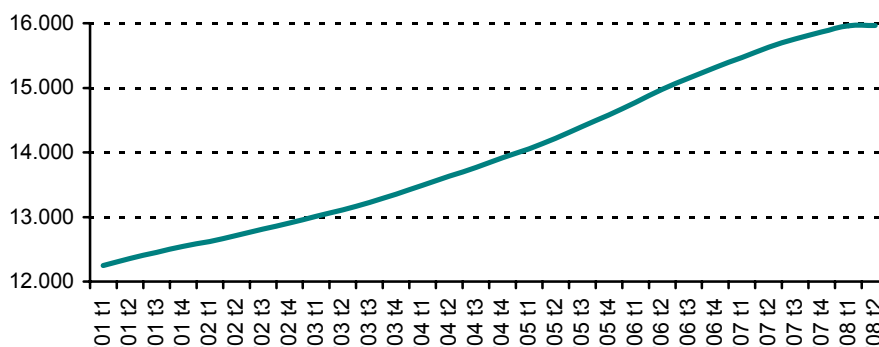
- el nombre d'empleats,
- el nombre d'hores treballades, i
- el cost del factor treball per a l'empresari.

En aquest capítol es fa un dibuix de les evolucions que han presentat les tres variables en el període 2001-2008¹.

3.1. Evolució de l'ocupació

El nombre total d'ocupats a Espanya ha crescut de manera molt important al llarg del període considerat. De 12,33 milions de persones ocupades en el primer trimestre de 2001 es va passar a 16,02 milions en el tercer trimestre de 2007, assenyalant un màxim històric, per després iniciar una lleugera caiguda a partir del quart trimestre del mateix any, coincidint amb l'inici d'una recessió (gràfic 6). En el segon trimestre de 2008 el registre assenyalava ja la xifra de 15,95 milions d'ocupats.

Gràfic 6
Evolució de l'ocupació. 2001-2008
Unitat: Milers de persones (mitjana mòbil)

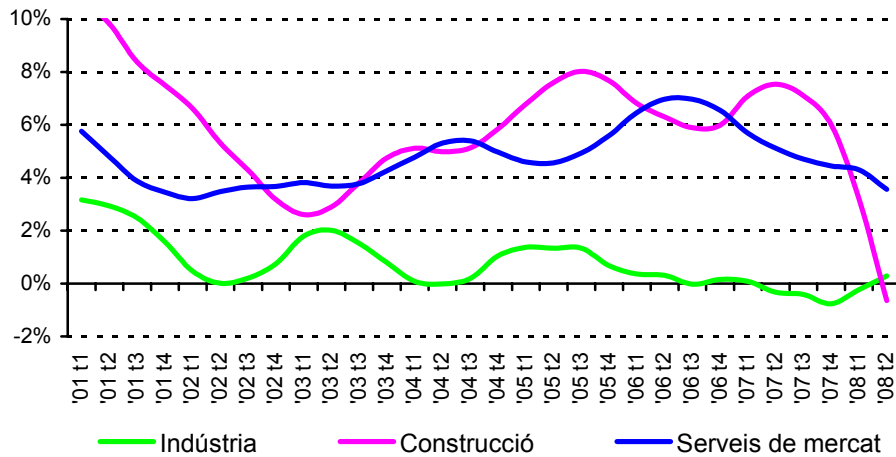

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional de l'INE.

Sectorialment el patró de l'evolució de l'ocupació presenta un cert paral·lisme amb l'evolució del PIB vista al capítol 2. En l'extrem superior, la construcció, amb taxes que en alguns períodes arriben gairebé fins al 10%, el que ha propiciat passar de 1,90 milions d'ocupats a principis del 2001 a un màxim de 2,72 el tercer trimestre del 2007. Després, l'ha seguit una forta davallada com es pot constatar en el gràfic 7.

¹ En el càlcul de les variables a nivell global no es contempla el sector de l'agricultura, ramaderia i pesca, ni els serveis de no mercat.

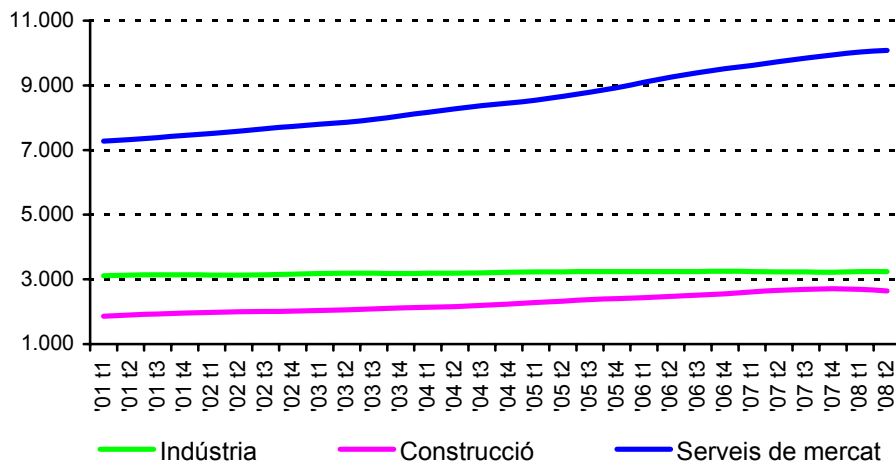
Gràfic 7
Evolució de l'ocupació, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual (mitjana mòbil)

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional de l'INE.

Amb un comportament molt més estable que l'anterior hi figura la indústria, el sector amb un creixement de l'ocupació més baix, incloses les taxes negatives a partir de mitjan de 2006. Els serveis de mercat se situen en un punt entremig de la construcció i de la indústria (gràfic 7), tenint present que són el primer sector de l'economia, amb un 64% del total dels ocupats (gràfic 8).

Gràfic 8
Evolució de l'ocupació, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Milers de persones (mitjana mòbil)

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional de l'INE.

3.2. Evolució de les hores de treball

Empresa i treballador pacten unes hores que queden legalment fixades en un contracte de treball. El pacte inclou les hores de treball efectiu que ha de realitzar el treballador i les hores festives i de vacances associades a aquest temps de treball efectiu. A més, també es poden fixar un cert nombre d'hores extra.

La variable hores pactades no és útil als efectes del càlcul de la productivitat, atès que inclou hores de vacances i festius, que no són productives encara que es paguin. Tot i això, les hores pactades serveixen de base pel càlcul de les hores efectives de treball i per les hores pagades, ambdues mesures necessàries en l'elaboració d'aquest informe com es justifica a continuació.

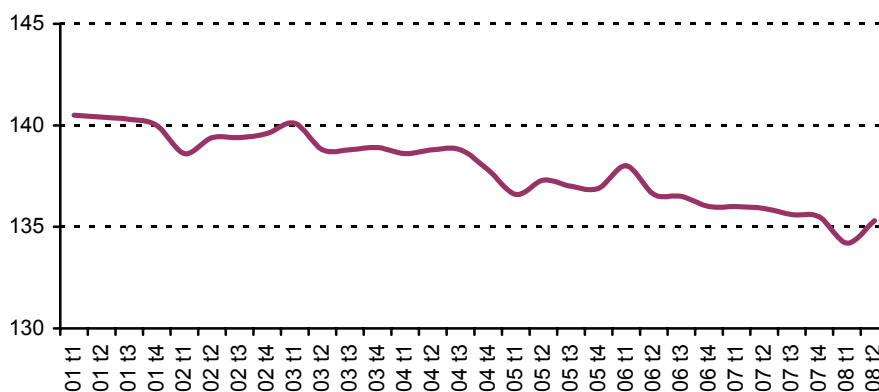
3.2.1. Hores efectives

Si a les hores pactades, se li afegeixen les hores extraordinàries i se li resten les hores no treballades, el concepte resultant són les hores efectivament treballades, és dir, hores reals dedicades a la producció.

L'evolució de les hores efectives treballades a Espanya entre 2001 i 2008 presenta una dinàmica marcada per una clara tendència a la baixa, tal i com que es pot observar en el gràfic 9. En valors de mitjana mòbil, la disminució es xifra en una taxa interanual del 0,5%.

És de destacar una relativa correcció de la tendència en el segon trimestre de 2008, que està relacionada amb la disminució de l'absentisme en l'entorn de crisi econòmica en que estem instal·lats.

Gràfic 9
Evolució de les hores efectives mensuals per treballador. 2001-2008
 Unitat: Hores (mitjana mòbil)

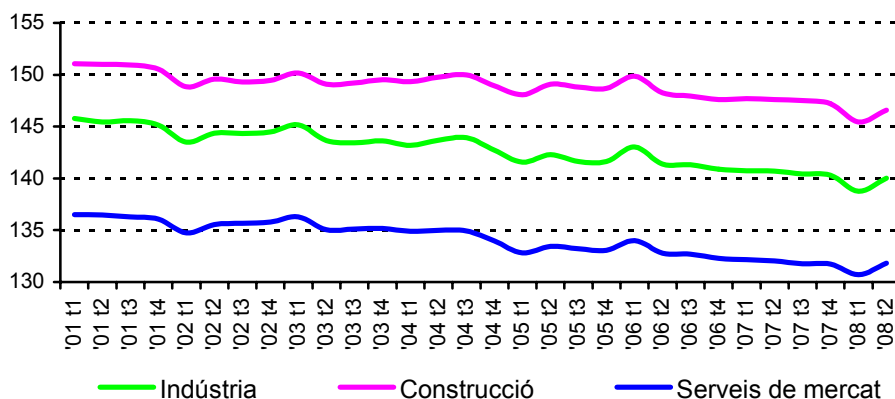

Font: PIMEC a partir de ETCL de l'INE.

Diferenciant entre sectors, la tendència indicada és repeteix en tots ells. En la banda alta hi trobem la construcció, que ha passat de les 151 hores mensuals a les 147 per treballador. En el cantó oposat s'hi troben els serveis, al principi del 2001 amb 137 hores efectives mensuals per treballador, i arribant a 132 en l'actualitat (gràfic 10).

La variable hores efectives serà utilitzada en el capítol 4 per al càlcul de la productivitat del treball i la seva evolució en els últims anys.

Gràfic 10
Evolució de les hores efectives mensuals per treballador, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Hores (mitjana mòbil)

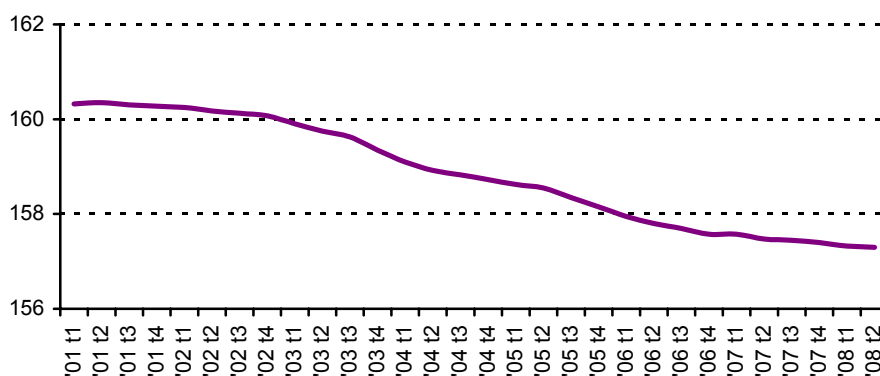
Font: PIMEC a partir de ECTL de l'INE.

3.2.2. Hores pagades

Les hores pagades, com el seu nom indica, són aquelles que l'empresari acaba retribuïnt al treballador pels seus serveis, les hagi treballat o no.

Com es pot observar en el gràfic 11, a nivell global es registra la mateixa tendència a la baixa que en el cas de les hores efectivament treballades, però en aquest cas a un ritme més moderat, a una taxa interanual del 0,3%.

Gràfic 11
Evolució de les hores pagades mensuals per treballador. 2001-2008
 Unitat: Hores (mitjana mòbil)

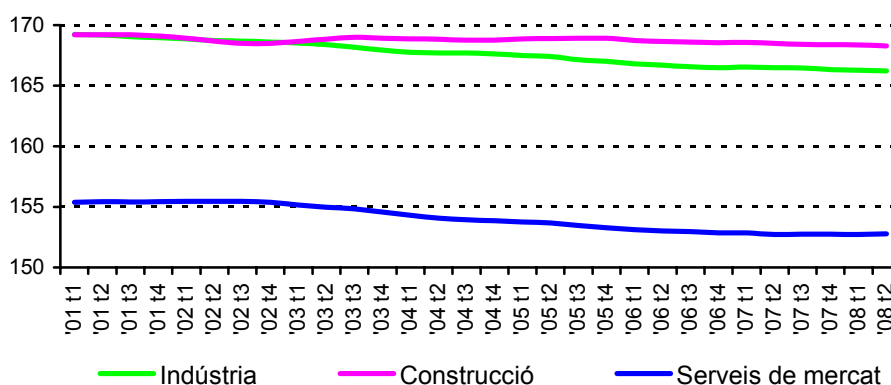

Font: PIMEC a partir de ETCL de l'INE.

Sectorialment, indústria i construcció són els que comptabilitzen un major nombre d'hores pagades (entre 165 i 170 mensuals), mentre que serveis de mercat és el sector amb menys hores (gràfic 12).

En concret, en el segon trimestre de 2008, els serveis enregistren 152 hores mensuals retribuïdes per treballador, mentre que en la indústria i en la construcció aquest registre és de 166 hores i 168, respectivament. L'evolució al llarg del període considerat posa de relleu que la indústria i la construcció, que venien tenint un nombre d'hores pagades molt semblant fins al 2003, inicien a partir d'aquest any un lleuger distanciament entre elles, degut a una caiguda progressiva de les hores a la indústria.

Gràfic 12
Evolució de les hores pagades mensuals per treballador, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Hores (mitjana mòbil)

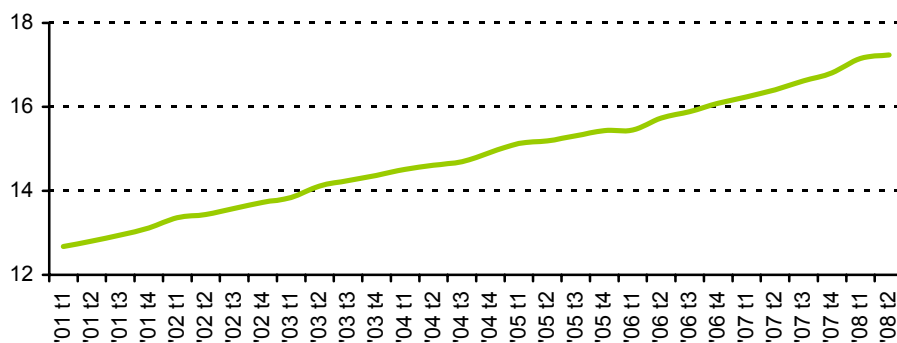
Font: PIMEC a partir de ECTL de l'INE.

3.3. Evolució del cost laboral per hora

La tendència a la baixa de les hores treballades i pagades es contraposa a l'evolució del cost laboral per hora, que presenta una taxa de creixement anual, de 2001 a 2008, del 4,3%.

En termes globals i expressat en valors de mitjana mòbil, l'hora de treball ha passat de 12,7 euros el primer trimestre del 2001 a 17,2 al final del període analitzat, és a dir en el segon trimestre de 2008 (gràfic 13).

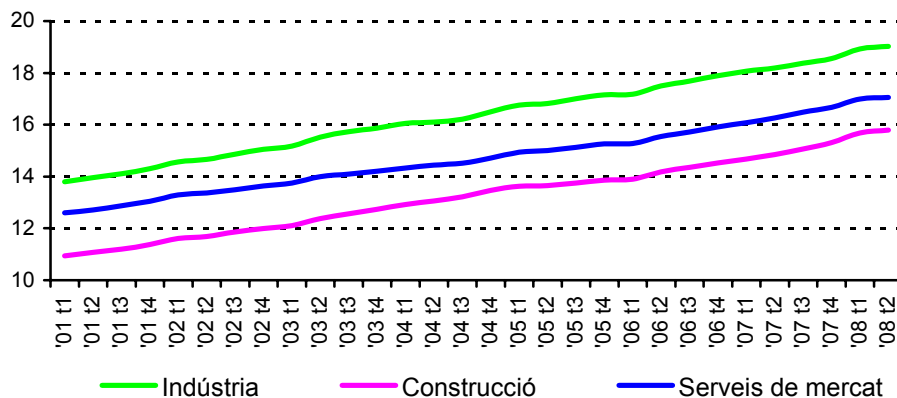
Gràfic 13
Evolució del cost per hora treballada. 2001-2008
 Unitat: Euros l'hora (mitjana mòbil)

Font: PIMEC a partir de ECTL de l'INE.

Per sectors, com es pot observar al gràfic 14, el cost laboral més alt és el de la indústria, 18,2 euros l'hora al segon trimestre de 2008, seguida dels serveis (16,7 euros l'hora), i per últim la construcció, amb 15,7 euros l'hora el mateix trimestre.

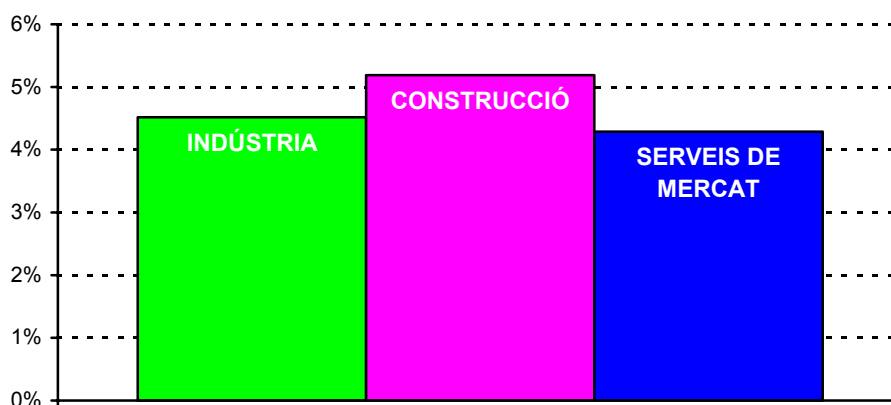
Gràfic 14
Evolució del cost per hora treballada, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Euros l'hora (mitjana mòbil)

Font: PIMEC a partir de ECTL de l'INE.

En conjunt, durant el període analitzat, el sector de la construcció és el que enregistra una taxa interanual més elevada, concretament del 5,2%. En la banda baixa hi trobem els serveis, amb un creixement del 4,3%, i entremig la indústria amb una taxa del 4,5%.

Gràfic 15
Creixement interanual del cost per hora treballada, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Percentatges (mitjana mòbil)

Font: PIMEC a partir de ECTL de l'INE.

3.4. Evolució del cost laboral total

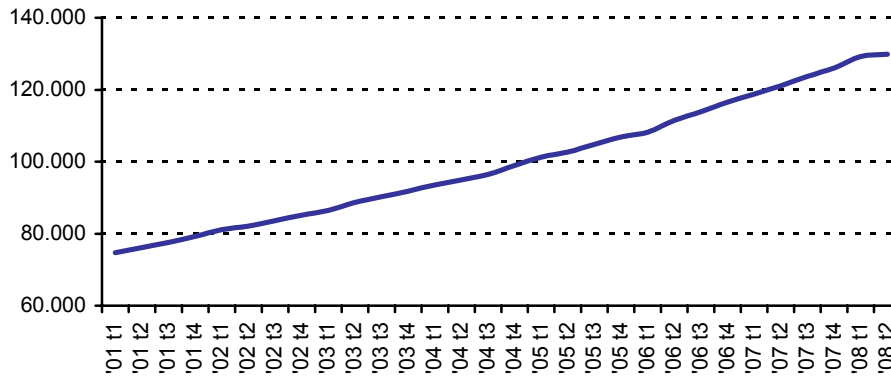
L'evolució del cost del factor treball en la seva expressió unitària més detallada possible és el resultat de l'evolució dels seus tres elements constituents anteriors:

Cost laboral total = nombre d'ocupats x hores pagades per ocupat x cost laboral per hora

Analitzada la dinàmica de les variables que conformen l'equació en els apartats anteriors, queda veure'n l'evolució de forma agregada en el sector mercantil de l'economia, excloses les activitats primàries.

Tal com hem vist, la única variable de les tres amb tendència a la baixa és la de les hores pagades per ocupat, mentre que els creixements de l'ocupació i el cost laboral per hora compensen clarament aquest signe negatiu. D'aquestes dinàmiques se'n deriva que l'evolució del cost laboral sigui creixent. Concretament, pel conjunt de l'economia espanyola, entre 2001 i 2008 ha variat a una taxa del 7,9% anual.

Gràfic 16
Evolució del cost laboral total. 2001-2008
 Unitat: Milions d'euros (mitjana mòbil)

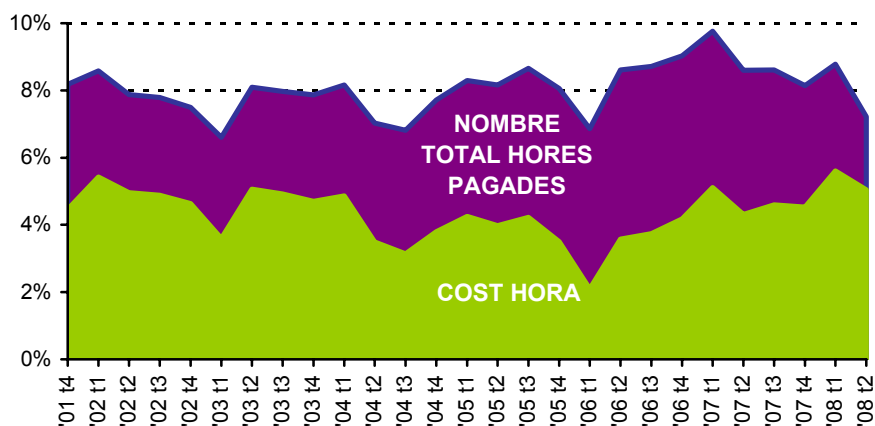

Font: PIMEC a partir de ECTL de l'INE.

El gràfic 17 ens mostra la variació anual del cost laboral total de l'economia, amb els seus dos components:

- D'una banda, el nombre total d'hores pagades, que creix degut al gran dinamisme en el nombre d'empleats per les empreses durant el període considerat.
- De l'altra, l'evolució del cost laboral per hora treballada.

Gràfic 17
Variació anual del cost laboral total. 2001-2008
 Unitat: Percentatges (mitjana mòbil)

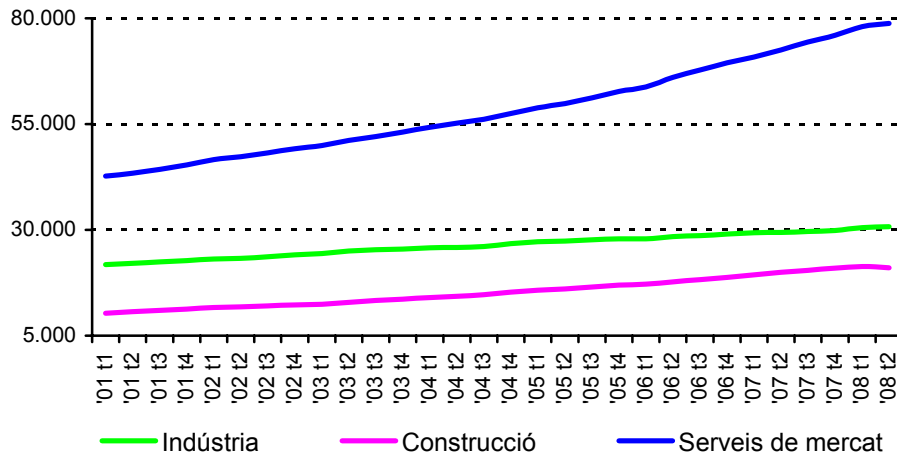

Font: PIMEC a partir de ECTL de l'INE.

Com es pot observar, a principi del període, entre 2001 i 2003, l'augment del cost per hora explicava més part del cost total que no pas el nombre total d'hores pagades; entre 2004 i 2007 la dinàmica de les dues variables dóna taxes molts semblants; en el 2008, sota els efectes de la contracció del mercat laboral, la major part de l'evolució del cost total s'explica a través del cost per hora.

Si desagreguem el cost laboral total per sectors, aquest presenta una gran similitud en la seva evolució amb la de l'ocupació, vista anteriorment. El cost laboral en els serveis de mercat és el més important de l'economia espanyola, seguit de la indústria i la construcció.

Gràfic 18
Evolució del cost laboral total, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Milions d'euros (mitjana mòbil)

Font: PIMEC a partir de ECTL de l'INE.

4. PRODUCTIVITAT DEL FACTOR TREBALL

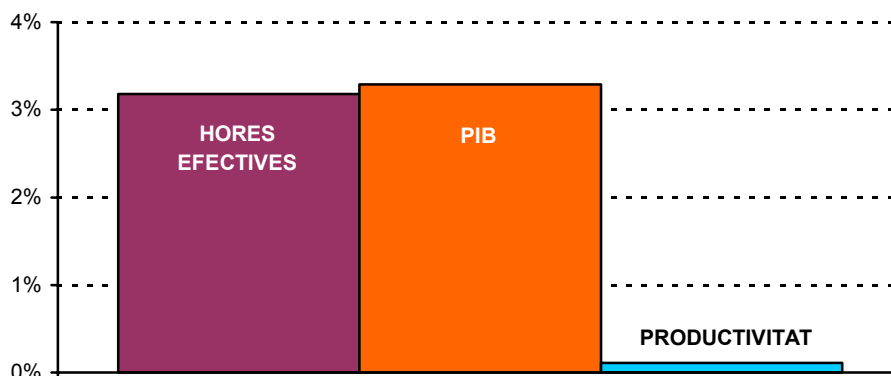
En aquest capítol es compara el creixement de la producció a l'economia espanyola entre 2001 i 2008, més concretament el PIB, amb el creixement del factor treball necessari per a obtenir-lo.

4.1. Evolució de la productivitat global

A nivell agregat, en el període 2001-2008 el PIB espanyol ha crescut a una taxa del 3,3% anual. Aquest registre és lleugerament superior al que han experimentat les hores efectivament treballades, que han crescut a un ritme del 3,2% anual. El guany de productivitat doncs, un 0,1% anual, és minúscul. En altres paraules, l'eficiència del treball ha millorat molt poc (gràfic 19).

Com s'ha indicat en el capítol 1, la productivitat del treball a Espanya d'acord amb l'Eurostat havia crescut a una taxa del 0,9% entre 2001 i 2007. El fet que els resultats no siguin idèntics probablement és degut a diferències metodològiques en l'elaboració d'aquestes taxes. No obstant, ambdues estimacions venen a coincidir en el fet que a Espanya la productivitat ha enregistrat uns creixements baixíssims.

Gràfic 19
Creixement interanual de les hores efectives totals i el PIB real. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement de la mitjana mòbil

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

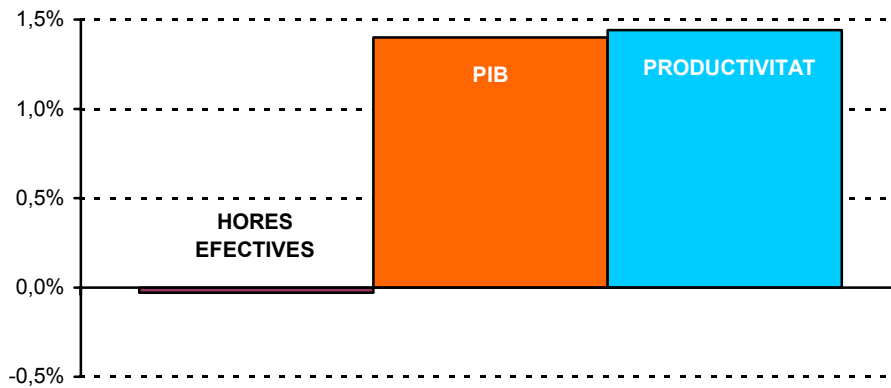
4.2. Evolució de la productivitat per sectors

4.2.1. Indústria

El sector industrial és el que ha tingut un millor comportament durant el període analitzat en termes de productivitat del treball. Entre 2001 i 2008 el creixement interanual del PIB real s'ha situat en l'1,4% anual acumulatiu, percentatge pràcticament idèntic al del creixement de la productivitat, atès que les hores efectives han variat un insignificant 0,03% anual (gràfic 20).

Molt probablement aquest bon comportament relatiu del sector està directament relacionat amb l'alt nivell d'exposició de l'activitat a la competència internacional, el que obliga a les empreses a efectuar els màxims esforços per a millorar la seva eficiència i, en definitiva, ser més competitives.

Gràfic 20
Creixement interanual de les hores efectives totals i el PIB real, indústria. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

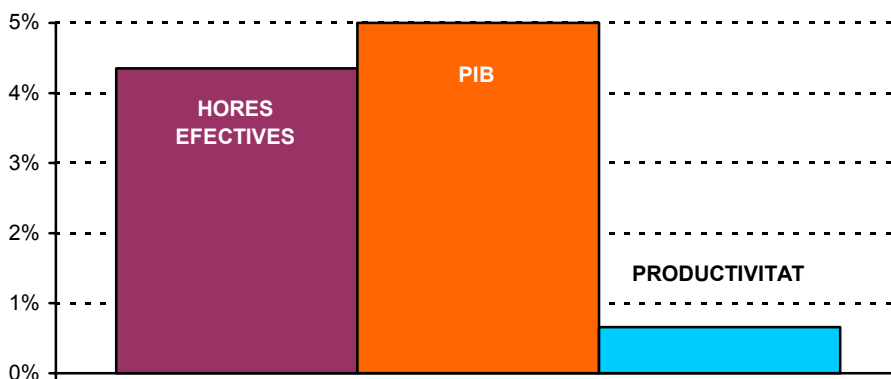

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

4.2.2. Construcció

Malgrat el fort creixement del sector, que en teoria hauria de ser una oportunitat per elevar la productivitat, els guanys experimentats en aquest terreny han estat molt minsos en el període analitzat. L'augment del PIB, que es xifra en el 5% anual, es justifica sobretot per un gran augment de les hores efectives de treball (taxa del 4,4%) i molt poc per la millora d'eficiència productiva d'aquest factor, que només ha crescut al 0,7% anual (gràfic 21).

Gràfic 21
Creixement interanual de les hores efectives totals i el PIB real, construcció. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

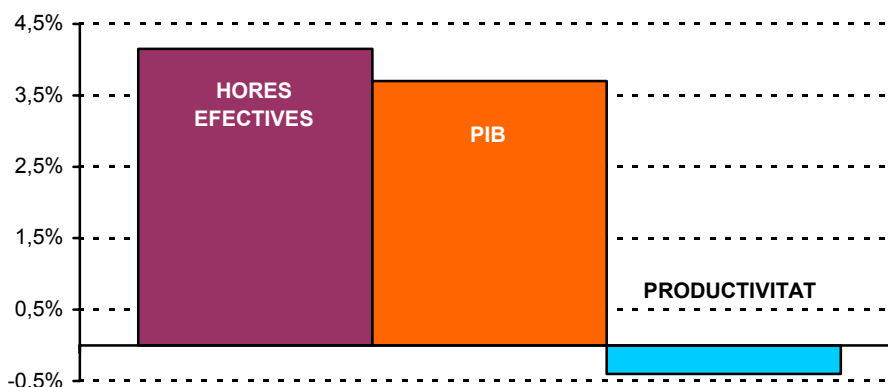
Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

4.2.3. Serveis de mercat

Els serveis de mercat han enregistrat una evolució oposada a la que ha seguit el sector industrial durant el període 2001 a 2008. Les taxes de creixement interanual de l'input treball i del PIB, contemplades en el gràfic 22, posen en relleu una pèrdua clara de productivitat. En efecte, les hores efectives totals han crescut en el període considerat a una taxa del 4,2%, mentre que el PIB real ho feia a un ritme del 3,7%, i doncs la productivitat reculant a raó d'un 0,4% anual.

Gràfic 22
Creixement interanual les hores efectives totals i el PIB real, serveis de mercat.
2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

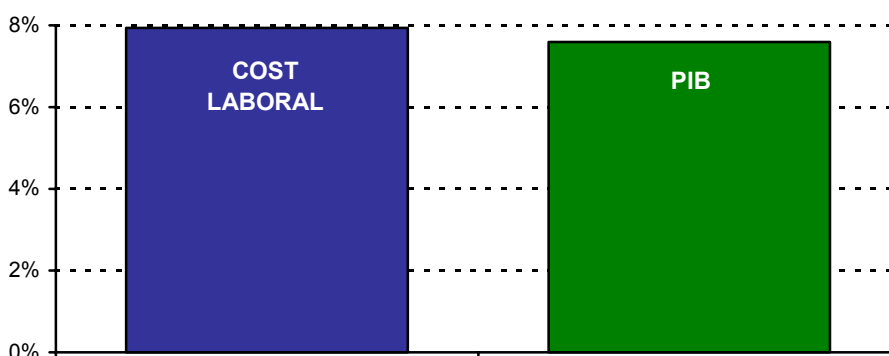
5. COMPETITIVAT DEL FACTOR TREBALL

La competitivitat la mesurem a través dels costos laborals unitaris, és a dir, la relació entre els costos laborals i la productivitat del factor treball.

5.1. Evolució de la competitivitat global

En l'economia espanyola, al llarg del període 2001-2008, han augmentat més els costos laborals que no pas el PIB. La primera variable ha crescut a una taxa anual del 7,9%, mentre que el PIB monetari ho ha fet a una taxa del 7,6% (gràfic 23). Això vol dir que la producció s'ha fet **una mica més intensiva en mà d'obra** al llarg del període. Aquesta evolució sembla anar contra els signes del temps, que faria esperar una intensificació en termes de capital, a remolc dels importants canvis tecnològics que s'estan introduint en bona part de les activitats productives a tots els nivells i més en els països desenvolupats.

Gràfic 23
Creixement interanual del cost laboral i el PIB monetari. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

El creixement del cost laboral total s'explica pel comportament de les tres variables que el componen:

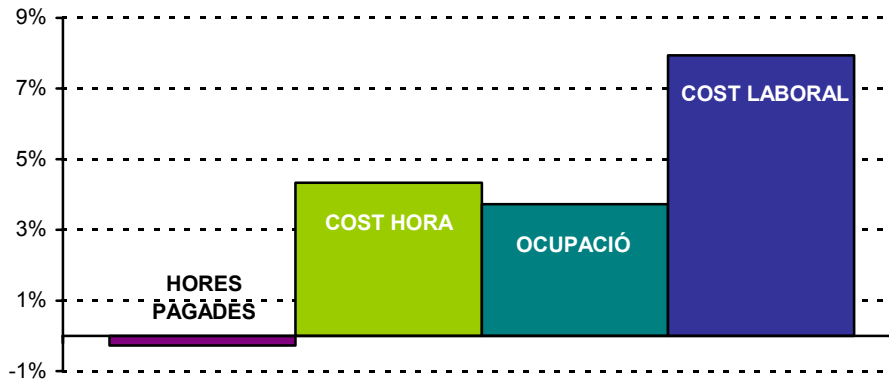
- el nombre d'hores pagades,
- el cost per hora, i
- les persones ocupades.

Les variacions de cada una d'elles en el període 2001-2008 queden recollides en el gràfic 24. Com es pot observar, les hores pagades han disminuït a una taxa del 0,3% anual, l'ocupació ha crescut a una taxa del 3,7%, i el cost per hora ho ha fet a una taxa del 4,3%. És precisament la variable cost per hora la que ens permet determinar el cost laboral unitari, sobre la base de considerar els moviments que hi ha hagut en la productivitat.

Gràfic 24

Creixement interanual de les hores pagades, el cost laboral hora i l'ocupació. 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

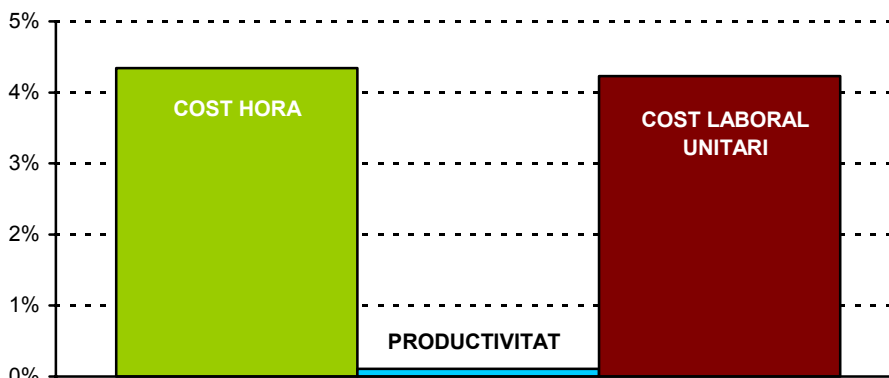
En un període determinat, un creixement de cost per hora que augmenti menys que la productivitat genera una disminució del cost laboral unitari, per tant millora la competitivitat del factor treball, tal i com ha succeït a Alemanya segons s'ha vist en el capítol 1 d'aquest document. En sentit contrari, d'un creixement del cost per hora més alt que el creixement de la productivitat se'n deriva un augment del cost laboral unitari i, en conseqüència, una pèrdua de competitivitat.

A Espanya, en el conjunt de l'economia, els costos laborals unitaris han crescut entre el 2001 i el 2008 a una taxa del 4,2%, resultat d'un augment de cost laboral del 4,3% i d'un augment mínim de la productivitat, del 0,1% anual.

Gràfic 25

Creixement interanual del cost laboral hora, la productivitat i el cost laboral unitari. 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

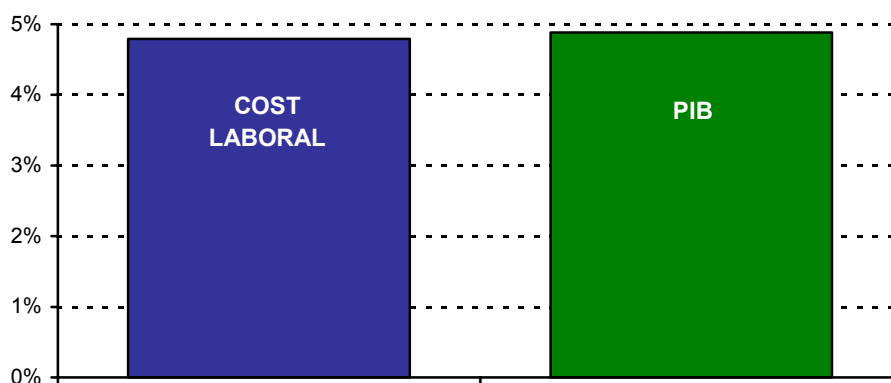
Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

5.2. Evolució de la competitivitat per sectors

5.2.1. Indústria

En el conjunt del període 2001-2008 el PIB industrial monetari ha crescut a una taxa del 4,9% anual, mentre que els costos laborals han augmentat al 4,8% (gràfic 26). Són les taxes més baixes de tota l'economia espanyola per sectors.

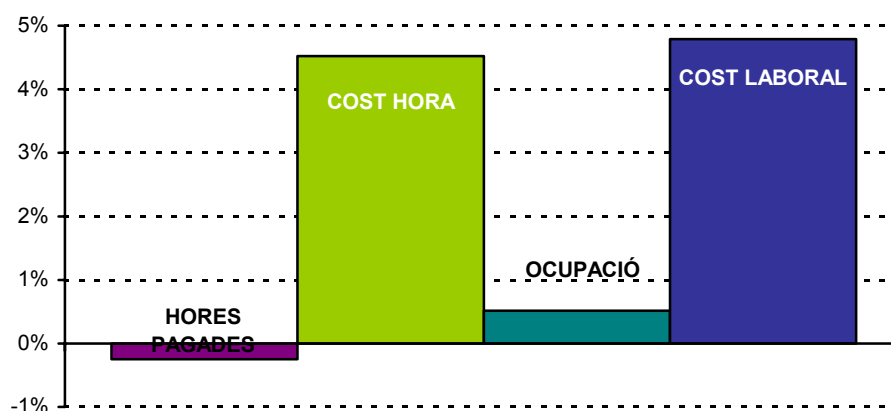
Gràfic 26
Creixement interanual del cost laboral i el PIB monetari, indústria. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

Si desagreguem els components del cost laboral total de la indústria per valorar el seu creixement anual per separat, el resultat és un fort pes del creixement del cost per hora, concretament a una taxa del 4,5%, una lleugera disminució de les hores pagades i un lleuger augment del volum d'ocupació (gràfic 27).

Gràfic 27
Creixement interanual de les hores pagades, el cost laboral hora i l'ocupació, indústria. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

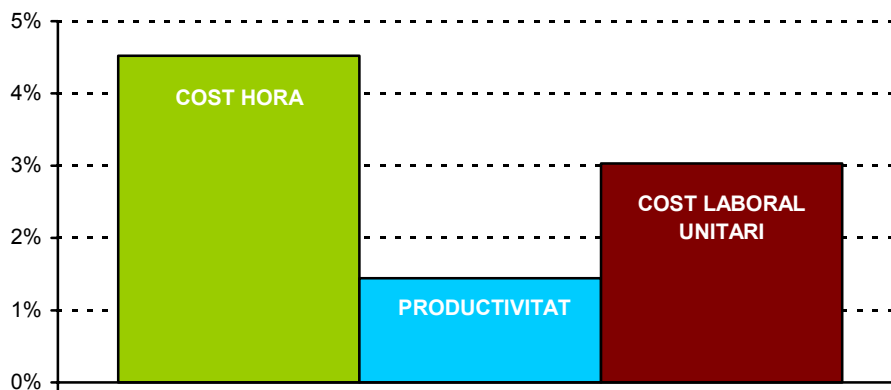

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

Específicament, els costos laborals unitaris en la indústria a Espanya han evolucionat tal i com queda recollit en el gràfic 28: han crescut entre el 2001 i el 2008 a una taxa del 3,0%, resultat d'un augment de cost laboral del 4,5% i d'un augment de la productivitat, de l'1,4% anual.

Gràfic 28
Creixement interanual del cost laboral hora, la productivitat i el cost laboral unitari, indústria. 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

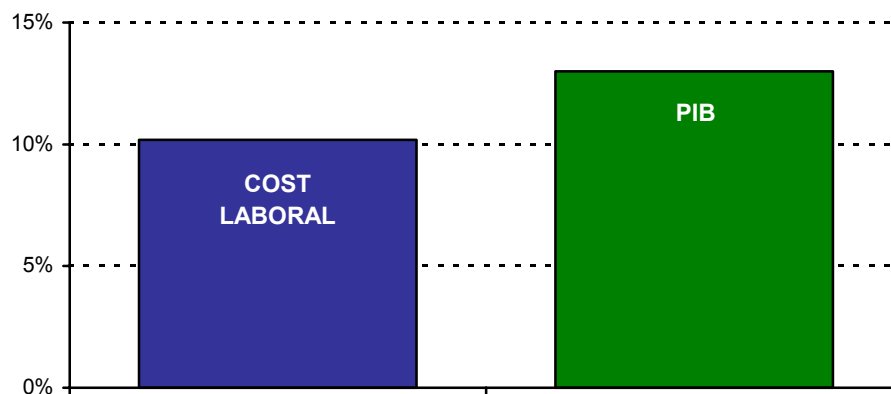
Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

5.2.2. Construcció

El període 2001-2008 la construcció ha enregistrat unes taxes de creixement espectaculars, amb variacions interanuals del PIB superiors al creixement dels costos laborals (gràfic 29).

Gràfic 29
Creixement interanual de l'ocupació, el cost laboral i el PIB monetari, construcció. 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

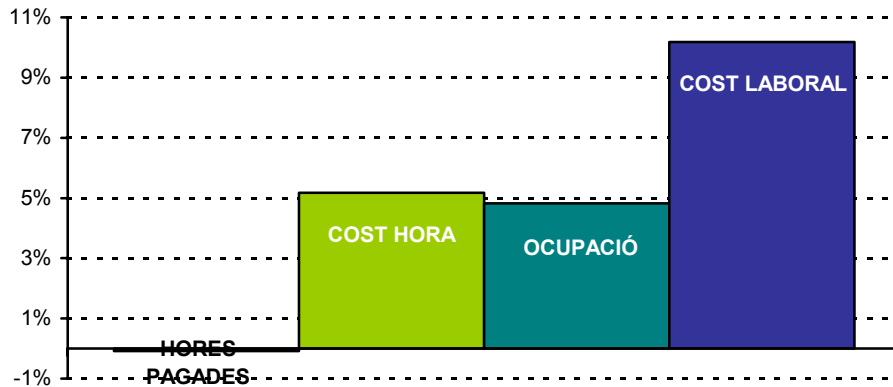

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

Per la seva banda, l'augment interanual dels costos laborals del sector s'explica gairebé a parts iguals a través del creixement del cost laboral hora i del creixement de l'ocupació (gràfic 30).

Gràfic 30
Creixement interanual de les hores pagades, el cost laboral hora i l'ocupació, construcció. 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

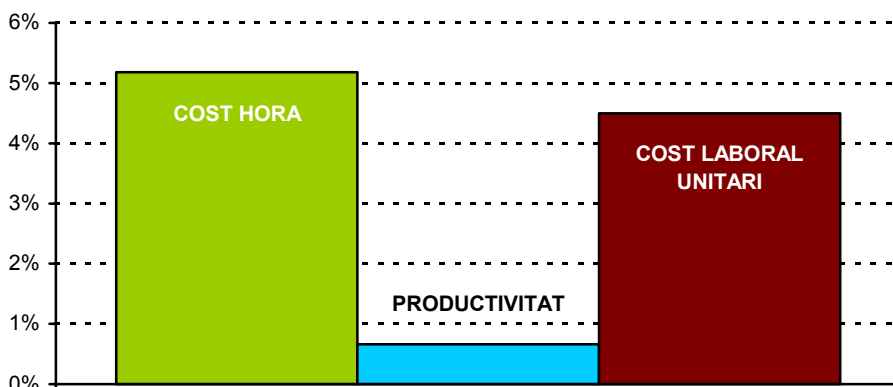

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

Pel que fa als costos laboral unitaris, en l'actiu sector de la construcció, han crescut entre el 2001 i el 2008 a una taxa del 4,5%, resultat d'un augment de cost laboral hora del 5,2% i d'un augment de la productivitat del 0,7% anual (gràfic 31).

Gràfic 31
Creixement interanual del cost laboral hora, la productivitat i el cost laboral unitari, construcció. 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

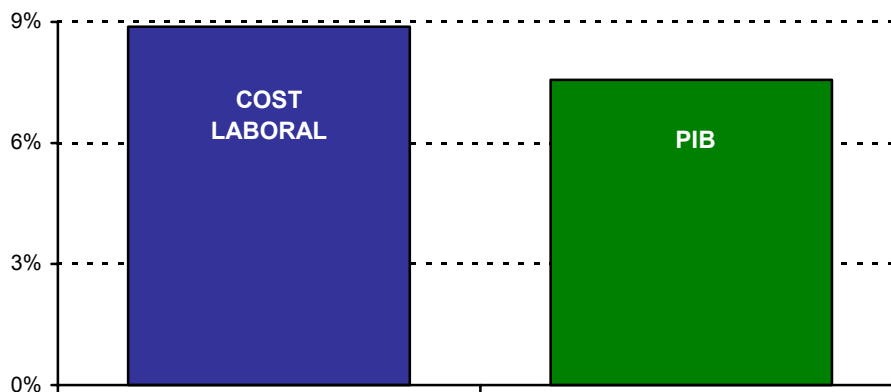
Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

5.2.3. Serveis de mercat

El sector menys competitiu de l'economia espanyola és, a distància de la resta, el de serveis de mercat. Les taxes de creixement ho confirmen: els costos laborals totals del sector entre 2001 i 2008 creixen bastant més (taxa anual del 8,9%) que el PIB a preus corrents (taxa del 7,6%) (gràfic 32).

Gràfic 32
Creixement interanual del cost laboral i el PIB monetari, serveis de mercat. 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

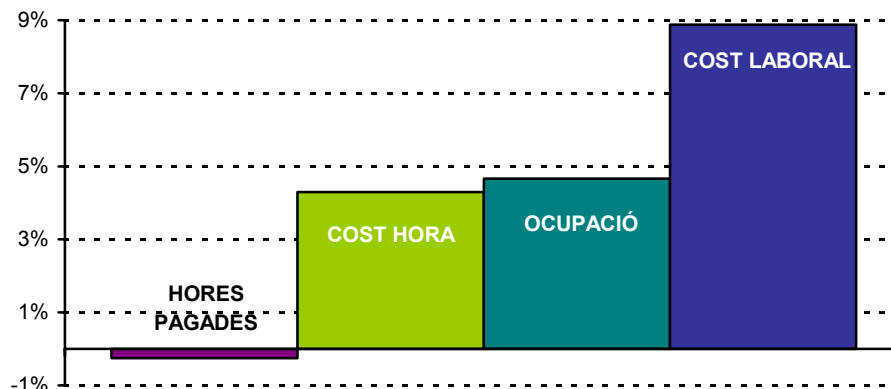

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

El gran augment del cost laboral en el període estudiat s'explica pràcticament a parts iguals per raó de l'augment de l'ocupació (taxa del 4,7% anual) i del cost per hora treballada (taxa del 4,3%), en paral·lel a una lleugera disminució, del 0,3% anual, de les hores pagades (gràfic 33).

Gràfic 33
Creixement interanual de les hores pagades, el cost laboral hora i l'ocupació, serveis de mercat. 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

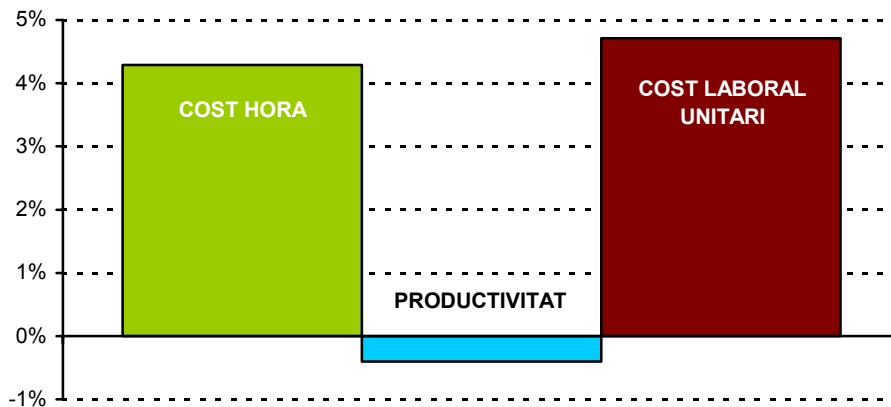

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

Pel que fa als costos laborals unitaris, en el sector de serveis de mercat han crescut entre el 2001 i el 2008 a una taxa del 4,7%, resultat d'un augment del cost per hora de 4,3%, indicat més amunt, i d'una alarmant disminució de la productivitat del 0,4% anual.

Gràfic 34
Creixement interanual del cost laboral hora, la productivitat i el cost laboral unitari,
serveis de mercat. 2001-2008

Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

6. CONCLUSIONS

En el període 2001-2008, el **PIB espanyol** mercantil (exclòs el sector primari i el sector públic) ha crescut a **taxes anuals realment espectaculars**, del 7-9% en termes monetaris i del 2-4% en termes reals.

Desagregant per sectors, la **construcció** destaca per sobre de la resta amb taxes de creixement del **5 al 11% anual en valors reals**. En l'extrem oposat, la **indústria** s'ha posicionat com a **sector menys dinàmic** amb una taxa de l'1%.

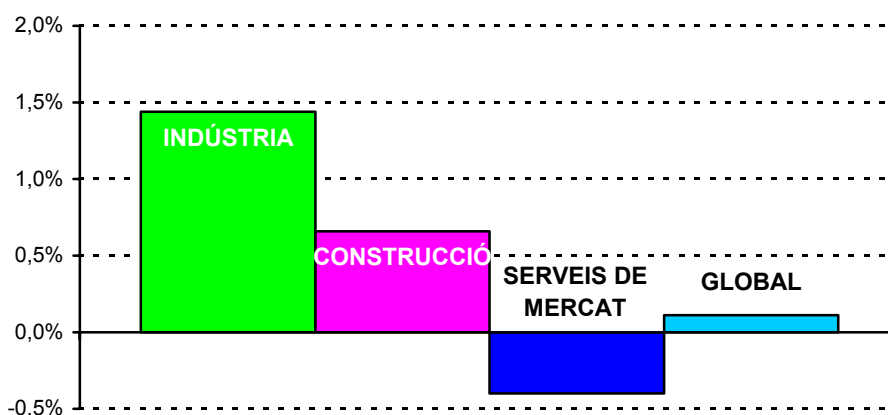
En el document s'ha comparat la dinàmica del PIB amb la dinàmica del factor treball, el qual s'ha observat a través dels seus tres components: nombre d'ocupats, hores treballades i cost per hora.

Durant el període 2001-2008 l'economia espanyola ha enregistrat un gran **augment de l'ocupació**, que ha passat de 12,33 milions de persones el primer trimestre del 2001 als 16,02 el tercer trimestre del 2007. A partir d'aquest màxim **s'està registrant una caiguda notable**, que queda fora de la cobertura d'aquest treball, degut a l'impacte de la crisi immobiliària i financera.

Al llarg del mateix període el nombre d'hores efectives de treball per persona ha disminuït a una taxa de 0,5%.

De l'evolució del PIB i de les hores treballades (ocupats x hores treballades per ocupat), se'n deriva la productivitat del factor treball, que a Espanya ha crescut de manera molt moderada, concretament a una **taxa del 0,1% anual**. Per sectors, la **indústria ha millorat la seva eficiència a una taxa de l'1,4% anual**, la **construcció del 0,7%** i els **serveis de mercat l'han disminuïda al 0,4% anual**.

Gràfic 35
Creixement interanual de la productivitat, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

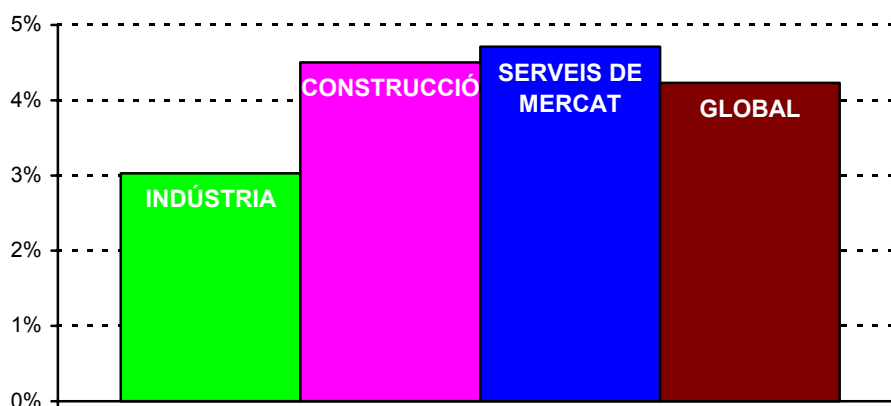
La productivitat és un determinant de la posició competitiva d'una economia. No obstant, en termes de factor treball, cal creuar-la amb el cost laboral per tal d'identificar si la unitat de producte obtinguda amb una unitat de treball és més o menys costosa. Cal fer-ho d'acord amb aquest esquema simple:

- Si el cost per hora augmenta més que la productivitat per hora, els costos laborals unitaris augmenten, i es perd competitivitat.
- Si el cost per hora augmenta menys que la productivitat per hora, els costos laborals unitaris disminueixen i, per tant, es guanya competitivitat.

Els costos laborals unitaris a Espanya han crescut a una taxa del 4,2% anual entre 2001 i 2008. L'evolució més favorable ha estat la del sector industrial i la menys favorable la dels serveis de mercat i la de la construcció.

En cap cas no s'ha produït la compensació indicada entre augment de cost laboral i millora de la productivitat, de manera que el que se'n infereix és una **pèrdua de competitivitat**, generalitzable a tots els sectors.

Gràfic 36
Creixement interanual del cost laboral unitari, per sectors. 2001-2008
 Unitat: Taxa de creixement anual de la mitjana mòbil

Font: PIMEC a partir de Comptabilitat Nacional i ETCL de l'INE.

Finalment, de l'anàlisi efectuada se'n desprèn una altra conclusió més aviat preocupant. En una etapa de globalització i competència creixent hom esperaria que les països més desenvolupats s'orientessin cap a produccions progressivament més intenses en capital, tecnologia i similars, en comptes de treball. Doncs en el cas espanyol hi ha evidència que en el període 2001-2008 hi ha hagut una **intensificació de l'ús de la mà d'obra**.

En efecte, el **cost laboral ha crescut a una taxa del 7,9% enfront d'una taxa de creixement del PIB monetari del 7,6%**. Per sectors el de serveis de mercat és el més mal posicionat, atès que el seu cost laboral ha augmentat un 8,9% anual, mentre que el seu PIB ho feia a una taxa del 7,6% en termes corrents.

En un món tan globalitzat i competitiu, que ha coincidit amb un creixement espectacular de l'economia espanyola, l'ús del factor treball s'ha gestionat de manera que **s'ha primat la quantitat per sobre de la qualitat**, i així s'explica que la productivitat romanguí estancada, que els costos laborals unitaris segueixin creixent, que l'economia tingui tendència a fer servir més treball que no pas capital i que, en definitiva, es perdin posicions competitives. No deixa de ser curiós que el sector que ha presentat millors resultats en eficiència i competitivitat, la indústria, sigui alhora el que menys ha crescut.